

УДК 36:330.3(477.7)

Планування розвитку заповідних територій і об'єктів як вимога євроінтегрування

Чичкалюк Т.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління земельними ресурсами
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Волчецький Р.В.

здобувач кафедри управління земельними ресурсами
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У статті розглянуто питання державницької ефективності використання землі з метою створення природно-заповідних територій і об'єктів, відповідно до міжнародних домовленостей. Надано аналіз існуючому стану розбудови природно-заповідного фонду і окреслені завдання для вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: природно-заповідна територія, природно-заповідний фонд, екологічна політика, міжнародні угоди, показник заповідності, земельні відносини, євроінтеграція.

Чичкалюк Т.А., Волчецкий Р.В. ПЛАНИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ЗАПОВЕДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ И ОБЪЕКТОВ КАК ТРЕБОВАНИЕ ЕВРОИНТЕГРИРОВАНИЯ

В статье рассмотрены вопросы государственнической эффективности использования земли с целью создания природно-заповедных территорий и объектов, согласно международных договоренностей. Дан анализ существующему положению развития природно-заповедного фонда и намечены задачи для решения существующих проблем.

Ключевые слова: природно-заповедная территория; природно-заповедный фонд; экологическая политика, международные соглашения, показатель заповедности, земельные отношения, евроинтеграция.

Chichkalyuk T.O., Volchetskyi R.V. PLANNING OF THE DEVELOPMENT OF PROTECTED AREAS AND OBJECTS AS A REQUIREMENT OF EURO INTEGRATION

The article deals with the issues of state-owned land use efficiency in order to create natural-protected territories and objects, in accordance with international agreements. The analysis of the existing state of the nature reserve fund development is given and the tasks for solving existing problems are set out.

Keywords: nature conservation area, nature reserve fund, environmental policy international agreements, reserve indicator, land relations, european integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Держава Україна є однією із 193 країн світу підписантів Конвенції про біологічне різноманіття, що прийнята в Ріо-де-Жанейро. Цілями Конвенції стало збереження біологічної різноманітності, збалансоване використання його компонентів і спільне отримання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів, у тому числі шляхом надання необхідного доступу до генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування. Конвенцію було відкрито для підписання Сторонами 5 червня 1992 року, а вступила вона в силу 29 грудня 1993 року [1].

Сторони, усвідомлюючи справжню цінність біологічного різноманіття, а також екологічне, генетичне, соціальне, економічне, наукове,

виховне, культурне, рекреаційне і естетичне значення біологічного різноманіття і його компонентів, підтвердили розуміння того, що збереження біологічного різноманіття є спільною справою для всього людства, а тому всі країни несуть відповідальність за збереження біологічного різноманіття і сталого використання своїх біологічних ресурсів. В документі поставлено завдання створити до 2020 року систему природоохоронних територій на площі 17 % суходолу та 10 % морських акваторій, для цього сторонами розроблена спільна програма дій [2].

Основними функціями природоохоронних територій є: підтримка чи розширення зони природного існування певних видів; підтримка чи покращення поширення, міграції та/або генетичного обміну певних видів; відновлення якості ареалів існування; захист видів, які знаходяться під загрозою зникнення, уразливих,

ключових чи комплексних видів; підтримка чи покращення гідрологічних функцій; підтримка чи покращення екологічної якості; контроль ерозії; захист цінних ландшафтних форм; підтримка біоценозу на територіях, забруднених радіацією; та забезпечення взаємозв'язку з сусідніми транскордонними територіями.

Створення нових природоохоронних територій передбачено і іншими, діючими в Україні міжнародними конвенціями і угодами, а саме:

Також Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Конвенція про всесвітню спадщину, стаття 5), Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція, стаття 4), Програмою ЮНЕСКО «Людина і біосфера».

Держава Україна, визнаючи європейські цінності, чітко визначилась з Європейським вектором розвитку. Однією з передумов вступу нової країни до Європейського Союзу

Таблиця 1

Конвенції в сфері збереження природи, її біорізноманіття, які ратифіковані Україною

№ з/п	Назва документа	Місце, рік прийняття	Затверджено Законом України
1.	Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсарська)	м. Рамсара, Іран, 1971 р.	№ 437/96-ВР, від 28.05.1987 р.
2.	Конвенція про охорону дикої флори та фауни (Бернська)	м. Берн, Швейцарія, 1979 р.	№ 436/96 від 29.10.96 р.
3.	Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська)	м. Бонн, Німеччина, 1980 р.	№ 535-14 від 19.03.1999 р.
4.	Протокол про обмеження викидів окислів азоту або їх транскордонних потоків до Конвенції 1979 року про транскордонне забруднення повітря на великі відстані	м. Софія, Болгарія, 1988 р.	№ 153-89-п, від 03.06.89 р.
5.	Поправка до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар	м. Лондон, Англія, 1990 р.	
6.	Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті	м. Еспо, Фінляндія, 1991 р.	№ 534-14 від 19.03.99 р.
7.	Конвенція про охорону біологічного різноманіття.	м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р.	№ 257/94-ВР від 29.11.94 р.
8.	Конвенція про захист Чорного моря від забруднень (Бухарестська), (Чорноморська конвенція, стаття 4 Протоколу про охорону біорізноманіття)	м. Бухарест, Румунія, 1992 р.	№ 3939 від 04.02.94 р.
9.	Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї (Женевська)	м. Женева, Швейцарія, 1993 р.	№ 187-14 від 16.10.98 р.
10.	Конвенція про ядерну безпеку (Віденська)	м. Відень, Австрія, 1994 р.	№ 736/97-ВР від 17.12.97 р.
11.	Протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Картахенська)	м. Картахена, Мексика, 1995 р.	№ 152-15 від 12.09.02 р.
12.	Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (Гаазька)	м. Гаага, 1995 р.	№ 62-15 від 04.07.02 р.
13.	Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї	м. Женева, Швейцарія, 1993 р.	№ 187-14 від 16.10.98 р.
14.	Протокол ООН про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктиду	м. Нью-Йорк, США, 2001 р.	№ 2284-14 від 22.02.01 р.
15.	Угода про збереження кажанів в Європі	м. Брістоль, Англія, 1995 р.	№ 663-XIV від 14.05.1999 р.
16.	Угода про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану	м. Монако, Монако, 1996 р.	№ 1067-IV від 09.07.2003 р.
17.	Європейська ландшафтна конвенція	м. Флоренція, Італія, 2000 р.	№ 2831-IV від 07.09.2005 р.

є адаптація національного законодавства до європейської Директиви № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування (оселищ), дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003. Основною метою Директиви є сприяння збереженню біорізноманіття шляхом збереження природних середовищ (далі – оселищ) і видів природної флори та фауни, які мають важливе значення для суспільства на території держав-членів Європейського Союзу. Двома основними базовими принципами Директиви є створення та функціонування мережі природоохоронних територій NATURA 2000 і сувора система охорони видів і активна система збереження видів. Найважливішим інструментом для виконання завдань є визначення територій, важливих для Європейського Союзу – об'єктів природи загальноєвропейського значення (Sites of Community Importance), які, разом зі спеціальними природоохоронними територіями (Special Protection Areas), визначеними відповідно до Оселищної директиви [2].

У контексті інтересів усього соціуму виникає необхідність моделювання процесу збереження біорізноманіття і ландшафтів. При цьому, слід зазначити, що історичний досвід та сучасна практика свідчить про надзвичайно важливу роль заповідних територій як визначальну умову переходу економіки Укра-

їни на інноваційну модель розвитку і забезпечення сталого розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні і прикладні аспекти щодо організації використання та підвищення ефективності використання земельних ресурсів досліджено в наукових працях учених землевпорядників, таких як Д.І. Бабміндра, І.К. Бистряков, В.В. Горлачук, А.С. Даниленко, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк, С.І. Дорогунцов, А.Г. Канаш, О.П. Мартин, Л.Я. Новаковський, Р.М. Панас, А.Я. Сохнич, М.Г. Ступень, А.М. Третяк, М.К. Шикіла.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання планування, формування та використання земельних ресурсів, покращення земельних відносин у природно-заповідній сфері, створення нових та розвиток територій і об'єктів ПЗФ не втрачають своєї актуальності та потребують подальшого опрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є питання державницької ефективності використання землі з метою створення природно-заповідних територій і об'єктів, відповідно до міжнародних домовленостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення завдань міжнародних положень, Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» було

Рис. 1.

передбачено запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду (ПЗФ) до 10 відсотків у 2015 році та до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році. Основний аргумент досягнення такого показника – стати в один ряд з країнами Західної Європи, в яких нині заповідність вже складає 15 %. Для виконання цього завдання передбачалося додаткове створення двох природних заповідників орієнтовною площею 13 тис. га, 29 національних природних парків площею понад 490 тис. га, в результаті чого кількість заповідних територій має скласти 7861 одиниць.

Значна увага було приділено розширенню вже існуючих заповідних територій, а саме: природних заповідників майже на 14 тис. га та біосферних заповідників на 92 тис. га. Це процес дозволить розширити заповідність територій лише до 12,8 %, решту площі планувалося «набирати» за рахунок територій місцевого значення [3].

Станом на кінець 2015 року площа природно-заповідних територій складала 3,8 млн. гектар або 6,3% від площі території України. Найбільша частка природно-заповідних територій традиційно характерна для Івано-Франківської (15,71%), Хмельницької (15,15%) та Закарпатської (14,01%) областей.

Частка площі створених природно-заповідних територій від цілі 2020 року, %

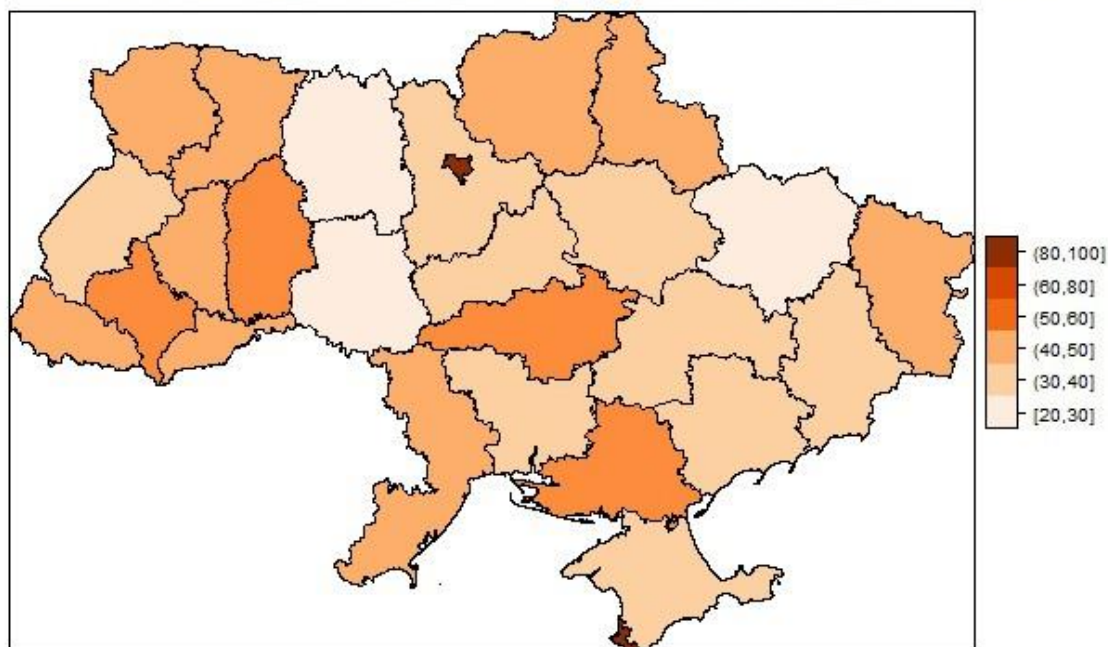

Рис. 2.

Таблиця 2

Розподіл територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення Миколаївської області за категоріями

№	Категорія об'єкту ПЗФ	Кількість, шт.
1.	Біосферний заповідник	1
2.	Національний природний парк	2
3.	Регіональний ландшафтний парк	5
4.	Заказники	55
5.	Заповідні урочища	13
6.	Пам'ятки природи	43
7.	Зоологічні парки загальнодержавного значення	1
8.	Природні заповідники	1
9.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	19
10.	Всього	141

Таблиця 3

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	01.01.2011		01.01.2012		01.01.2013		01.01.2014		01.01.2015	
	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
Природні заповідники	1	1675,7	1	1675,7	1	1675,7	1	1675,7	1	1675,7
Біосферні заповідники	1	2741,0	1	2741,0	1	2741,0	1	2741,0	1	2741,0
Національні природні парки	2	41361,28	2	41361,28	2	41361,28	2	41361,28	2	41361,28
Регіональні ландшафтні парки	4	36632,6	5	39345,2	5	39345,2	5	39345,2	5	39345,2
Заказники загальнодержавного значення	1	1782,0	1	1782,0	1	1782,0	1	1782,0	1	1782,0
Заказники місцевого значення	48	9699,7	48	9700,7	54	10657,92	54	10657,92	54	10657,92
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	1	11,0	1	11,0	1	11,0	1	11,0	1	11,0
Пам'ятки природи місцевого значення	43	285,96	43	285,96	43	285,96	43	285,96	43	285,96
Заповідні урочища	13	3656,7	13	3656,7	13	3656,7	13	3656,7	13	3656,7
Ботанічні сади загальнодержавного значення		-		-		-		-		-
Ботанічні сади місцевого значення		-		-		-		-		-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення		-		-		-		-		-
Дендрологічні парки місцевого значення		-		-		-		-		-
Зоологічні парки загальнодержавного значення		18,48		18,48		18,48		18,48		18,48
Зоологічні парки місцевого значення		-		-		-		-		-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	28,0	1	28,0	1	28,0	1	28,0	1	28,0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	18	184,8	18	186,3	18	186,3	18	186,3	18	186,3
РАЗОМ	134	98073,22	135	100792,32	135	100792,32	141	101749,54	141	101749,54
Фактична площа ПЗФ *		72100,65		74493,05		74493,05		75450,27		75450,27
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО		2,9		3,0		3,0		3,07		3,07

* - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу території інших об'єктів ПЗФ. [6]

В 2015 році в Україні площа ПЗФ розширена на 91,6 тис. гектар, з яких 11,5 тис. гектар – природно-заповідні території місцевого значення і 80,2 тис. гектар – загальнодержавного значення (НПП Нижньодніпровський). Таким чином, у 2015 році частка площі природно-заповідних територій від площі території України зросла лише на 0,15%. Постало нове завдання: для досягнення цілі 2020 року протягом наступних 5 років розширити площу природно-заповідного фонду на 5,2 млн. гектарів. Жодна з областей України станом на кінець 2015 року не виконала поставленої для 2020 року цілі на більше ніж 60%.

Найбільше роботи попереду для досягнення цілей 2020 року, визначених в Державній стратегії регіонального розвитку, у Житомирській, Вінницькій та Харківській областях [4].

За результатами даних обліку територій та об'єктів ПЗФ, станом на 01.01.2017 природно-заповідний фонд України має в своєму складі 8245 території та об'єктів загальною площею 4,318 млн. га в межах території України (фактична площа 3,985млн.га) та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі держави («показник заповідності») склав 6,6%.

Протягом 2016 року кількість об'єктів та територій ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення збільшилась на 61 одиниці загальною площею 235238,2094 га (фактично на 182220 га). Зокрема, за 2016 рік площа природно-заповідного фонду найбільше збільшилась у Київській області (на 227668,4 га), Дніпропетровській (на 2756,1 га), Миколаївській (на 1334,96 га), Черкаській (на 773,2 га) областях [5].

Для прикладу надамо загальну характеристику природно-заповідного фонду Миколаївської області. За станом на 01.01.2016 фактична площа природно-заповідного фонду області становить 75450,27 га, кількість об'єктів ПЗФ – 141, з них 8 загальнодержавного значення. Відсоток заповідності Миколаївської області – 3,07%.

В державі продовжено і активізуються заходи щодо розширення ПЗФ у всіх регіонах. Є певна динаміка в апроксимації природно-заповідного законодавства України до європейських норм і вимог. Під час наради керівники національних природних парків «Синевир», «Зачарований край», «Ужан-

ський» та Карпатського біосферного заповідника» йшлося про актуалізацію питання виконання взятих міжнародних зобов'язань. Так міністром екології та природних ресурсів України наголошено: «Збільшення природоохоронних територій – це вимога сьогодення і зрештою державна політика, яку ще три десятиліття тому стала визначальною для більшості провідних країн світу. Маємо зовсім мало часу, щоб надолужити втрачене і вивести природоохоронне законодавство на перші щаблі подальшого розвитку країни» [7].

Висновки із цього дослідження. І як висновок, декларуємо про таке: Концептуальною основою розвитку природно-заповідних територій має стати новітня геополітика держави – природоохоронна. У цьому зв'язку необхідно Президенту України, уряду поставити завдання перед керівниками всіх рівнів, щоб у кожній області, районі у найближчі 2-3 роки збільшити кількість природно-заповідних територій та об'єктів до вище приведених обсягів заповідності. Об'єкти ПЗФ мають стати осередками розвитку навколишніх територій та основою для соціально-економічного розвитку населених пунктів, розташованих неподалік. Мають бути напрацьовані нові підходи з органами місцевої влади, мають бути знайдені компромісні рішення, які б у першу чергу сприяли збереженню природних ресурсів і мали підтримку серед громад.

Оптимістичною подією стало прийняття Урядом України в листопаді 2017 року постанови «Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення моніторингу земельних відносин та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» № 639 – редакція від 23.08.2017р. Відповідно до документу в державі запроваджується система моніторингу, метою якого є забезпечення прозорості функціонування земельних відносин та створення відкритої інформаційної системи. Рішення Уряду дозволить створити відкрите інформаційне джерело для громадян, юридичних осіб, громадських та міжнародних організацій стосовно стану розвитку земельних відносин, що відповідає реформуванню відповідно до міжнародних принципів та кращого міжнародного досвіду. Процес започаткований Урядом дозволить покращити земельні відносини, цілеспрямовано і обґрунтовано створювати та формувати території і об'єкти ПЗФ, як в цілому в Україні, так і що є особливо цінним в регіонах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.know.cf/enciclopedia/uk>.
2. Чичкалюк Т.О. Європейський досвід розвитку і використання природно-рекреаційних територій. Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 267. Т.279. Економіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – 124 с.
3. Іваненко Є. І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми. Український географічний журнал. 2013. № 3. – С. 64-69.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/30395.html>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua>.
6. Екологічний паспорт Миколаївської області за 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duecomk.gov.ua/main>.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>.

REFERENCES:

1. Elektrone dzherelo: <https://www.know.cf/enciclopedia/uk>.
2. Chychkaliuk T.O. Yevropeyskyi dosvid rozvytku i vykorystannia pryrodno-rekreatsiinykh terytorii. Naukovi pratsi: naukovo-metodychnyi zhurnal. – Vyp. 267. T.279. Ekonomika. – Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2016. – 124 s.
3. Ivanenko Ie. I. Analiz rozmishchennia pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy: pidkhid, stan, problemy. Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. 2013. # 3. – S. 64-69.
4. Elektrone dzherelo: <https://menr.gov.ua/news/30395.html>.
5. Elektrone dzherelo: <http://pzf.menr.gov.ua>.
6. Ekolohichnyi pasport Mykolaivskoi oblasti za 2014 rik. Rezhym dostupu <http://www.duecomk.gov.ua/main>.
7. Elektrone dzherelo: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>.